بانک The Bank

میاشتنۍ | Monthly | ماهنامه

۱۹۵ گڼه - ۱۴۴۵ ربیع الاول - ۱۴۰۲ تله

په اسلامي بانکوالۍ کې د خطرونو مدیریت

۳ پاڼه

The Impact of Loan Portfolio Management on Credit Risk in Afghanistan Banking Sector

P 31

طرح کمربند و جاده: چراغ سبز چین به افغانستان

صفحه ۱۵

حمایت از سکتور بانکی،
حمایت از رشد
و شکوفایی کشور است

بانک

لړلـــــــیک / فهرست

لړلـــــــیک / فهرست	مخ
سیاست های پولی بانک های مرکزی و موثریت آن در کاهش نرخ بیکاری	۱
په اسلامي بانکوالی کې د خطرونو مدیریت	۳
کسر بودجه دولت: علل، اثرات و ستراتیژی های جلوگیری آن	۶
د افغانستان بانک د کړنو او لاسته راوړنو لنډ راپور (وروستی برخه)	۱۰
اقتصادي خبرونه	۱۳
طرح کمربند و جاده: چراغ سبز چین به افغانستان	۱۵
په اقتصادي وده کې د بشري خواک ارزښت	۱۸
د هېواد د څنګوزیو اقتصادي ارزښت ته لنډه کتنه	۲۳
The Impact of Loan Portfolio Management on Credit Risk...	۳۱

د امتیاز خاوند: د افغانستان بانک

کتنپلاوی: صدیق الله خالد، احمد جواد سداد او مفتي عبدالله آخندزاده

سرلیکوال: شفیق الله بارز

مسوول مدیر: انور الله حیات

خبریال: سید خالد خالقیار

ویزاین: خالد احمد فیضي

فوتوژورنالیست: زیرک ملیا

د وېش مسوول: نصرت الله احمدزی

د چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

کال: اوولسم

پته: د افغانستان بانک

ټلیفون: ۰۰۹۳۰۲۰۲۱۰۴۷۶۱

فکس: ۰۰۹۳۰۲۰۲۱۰۰۳۰۵

برېښنالیک: magazine@dab.gov.af

وېب پاڼه: www.dab.gov.af

د ثبت ګڼه: ۶۵۸

د مضمونونو او مقالو مسئولیت د لیکوالانو پر غاړه دی. د مجلې د مقالو او انځورونو څخه ګټه اخیستنه د سرچینې په ذکر کولو سره جواز لري.

مسئولیت مضامین و مقالات به نویسنده‌گان آن بر می گردد. استفاده از مقالات و تصاویر مجله با ذکر مأخذ مجاز است.

Da Afghanistan Bank-Youtube   twitter.com/AFGCentralbank   www.facebook.com/AFGCentralbank

سیاست های پولی بانک های مرکزی و موثریت آن در کاهش نرخ بیکاری

ایجاد و حفظ سیر صعودی بازار کار، یکی از چالش‌های اساسی هر کشور است و بیکاری می‌تواند عواقب جبران ناپذیری را برای اقتصاد و جامعه به همراه داشته باشد. بانک مرکزی به عنوان نهاد کلیدی در سیستم اقتصادی کشورها، نقش مهمی در کاهش نرخ بیکاری دارد.

بیکاری به وضعیتی اشاره دارد که افراد قادر به پیدا کردن یک شغل و درآمد مناسب نه بوده و بدون کار و بی اشتغال میباشند. بیکاری معمولاً نشان دهنده این است که افرادی که می‌خواهند کار کنند و به دنبال فرصت های اشتغال هستند، هنوز به علت عدم وجود شغل مناسب یا نامناسب برای آنها، همچنان بیکار اند. وقتی افراد بیکار می باشند، نمی توانند درآمد کسب کنند و به اقتصاد جامعه کمک کنند. همچنین، بیکاری می تواند تاثیرات منفی بر جامعه داشته باشد، از جمله کاهش تولید، کاهش درآمد ملی، افزایش فقر و عدم استفاده مناسب از منابع و استعدادهای افراد.

در چنین وضعیت، بیکاری نه تنها به افراد بیکار آسیب می زند، بلکه به جامعه و اقتصاد نیز ضرر میرساند. بنابراین، تلاش برای کاهش نرخ بیکاری یکی از اولویت های اصلی هر کشور محسوب میگردد.

بانک مرکزی برای کاهش نرخ بیکاری نمی‌تواند به تنهایی عمل کند، همکاری و هماهنگی با سایر نهادها و سیاست های دیگر اقتصادی نیز ضروری است. با اجرای یک سیاست متعادل و هماهنگ بین بانک مرکزی، دولت و سایر نهادها،

می‌توان بهبود قابل توجهی در وضعیت بیکاری و اشتغال زایی را شاهد بود.

اما در حد مسئولیت ها و وظایف، بانک مرکزی با استفاده از ابزارها و وظایف خود می‌تواند به کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت های شغلی کمک کند.

سیاست های پولی مناسب، پشتیبانی از سیستم بانکی قوی، نظارت بر بازار مالی و پشتیبانی از سیستم پرداخت، عوامل کلیدی هستند که به کاهش بیکاری و ایجاد فرصت های کاری کمک کنند .

بانک های مرکزی نقش مستقیم و غیرمستقیم در ایجاد فرصت های کاری دارد. طوریکه به برخی از وظایف بانک مرکزی و نحوه تأثیر آنها بر اشتغال زایی اشاره گردیده است:

سیاست پولی: بانک مرکزی می تواند با تعیین سیاست های پولی مناسب، نرخ تورم را کنترل کند. سیاست های پولی مؤثر می‌توانند به ایجاد شرایط مطلوب برای سرمایه گذاری و رشد اقتصادی کمک نموده و در نتیجه به ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب و کاهش نرخ بیکاری منجر شوند زیرا مسئول تعیین و اجرای سیاست های پولی است. با استفاده از ابزارهای مانند نرخ بهره، ذخایر الزامی بانکها و خرید و فروش اوراق بهادار می تواند میزان نرخ تورم و در نتیجه، موانع ایجاد فرصت های کاری را کنترول کند که ناشی از سیاست های پولی با در نظر داشت واقعیت های عینی جامعه در نظر گرفته میشود زیرا سیاست‌های پولی مؤثر می‌تواند به کاهش نرخ بیکاری و افزایش سطح اشتغال در کشور کمک کند.

پشتیبانی از بانکها: بانک مرکزی وظیفه حمایت از استقرار و پایداری سیستم بانکی را دارد. این شامل تأمین مالی و اعتباری برای بانکها، تنظیم الزامات سرمایه گذاری و مدیریت ریسک است. با ایجاد یک سیستم بانکی پایدار و قوی، اعتماد عمومی به این سیستم افزایش می‌یابد و بانک‌ها می‌توانند با تنوع معرفی محصولات وخدمات خویش، بیشتر ممد بازار کار و نو آوری گردیده که این موضوع به اشتغال زایی در جامعه کمک می‌کند.

نظارت بر بازار مالی: بانک مرکزی مسئول نظارت و کنترول بازار مالی است. این شامل نظارت بازار های پولی، بانک ها، موسسات مالی و سایر نهادهای مالی است. این نظارت به منظور حفظ امنیت و پایداری بازار مالی، جلوگیری از شوک های ناخواسته و حفاظت از حقوق سرمایه گذاران صورت می گیرد. با میسر شدن بازار مالی پایدار و قوی، سرمایه گذاری بیشتر شده و ایجاد فرصت های کاری را تسهیل می کند.

پشتیبانی از سیستم پرداخت: بانک مرکزی مسئول تأمین و پشتیبانی از سیستم پرداخت در هرکشور است که شامل ایجاد و مدیریت سیستم‌های پرداخت الکترونیکی و تسهیل زمینه تبادل اطلاعات میان بانک‌ها و نهادهای مالی میشود. یک سیستم پرداخت قوی و کارآمد، تجارت و تعاملات اقتصادی را تسهیل نموده و در نتیجه اشتغال زایی را ترویج می‌دهد.

بناً بانک مرکزی با انجام وظایف خود در زمینه سیاست پولی، پشتیبانی از بانک ها، نظارت بر بازار مالی و پشتیبانی از سیستم پرداخت، می‌تواند به اشتغال زایی و توسعه اقتصادی کشور کمک کند. که این عوامل منجر میگردد تا باعث بهبود هرچه بیشتر شرایط اقتصادی و ایجاد فرصت های کاری شود. همچنین، نظارت بانک مرکزی بر بازار مالی و ارائه زیرساخت های لازم، باعث جلب سرمایه گذاری های داخلی و خارجی می‌شود که منجر به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت های بیشتر کاری می گردد.

نویسنده: محمد کاظم سروری

په اسلامي بانکوالۍ کې د خطرونو مدیریت

هره اداره د فرصتونو سربېره له بېلابېلو خطرونو سره مخ کېدای شي. همدا ډول د بانکوالۍ سکتور ته هم مختلف خطرونه متوجه وي چې په غوره توګه مدیریت ته اړتیا لري. د خطرونو مدیریت د بانکوالۍ په سکتور کې مهم رول لوبوي او د خطرونو په ګوته کولو، ارزولو، کمولو او څارنې په برخه کې د یو مهم میکانیزم په توګه عمل کوي. د خطرونو مدیریت د مالي موسسو پر ثبات او د هغوی پر فعالیت خورا لویه اغېزه درلودلای شي. په هغو خطرونو کې چې د بانکوالۍ سکتور ورسره مخ کېدای شي د تمویلاتو خطر، د بازار خطر، عملیاتي خطر، د نغدینګۍ خطر او د مقرراتو په برخه کې خطرات شامل دي. د دودیزې بانکوالۍ په څېر اسلامي بانکوالي هم، چې د شریعت د اصولو په رڼا کې فعالیت کوي، د ورته خطرونو سره مخ کېږي چې د مالي ثبات د ساتلو لپاره د خطرونو د مدیریت ځانګړي طرزالعملونو ته اړتیا لري. په دې مقاله کې هڅه شوې ترڅو په اسلامي بانکوالۍ کې د خطرونو مدیریت او په دې برخه کې د بېلابېلو ستراتیژیو په اړه معلومات وړاندې شي.پ

د تمویلاتو خطرونه

د تمویلاتو خطرونه د بانکونو لپاره یو له لومړنیو اندیښنو څخه ګڼل کېږي. دا خطرات په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې پوروړي د پور د بېرته ادایني په برخه کې پاتې راشي او یا په دې برخه کې له خپلو مکلفیتونو څخه سرغړونه وکړي. بانکونه اړ وي چې په اغېزناکه توګه د دې خطر د مدیریت په موخه د ارزونې سختې پروسې، د پور ورکولو په برخه کې احتیاطي کړنې، د تضمین اړتیاوې، او د پور اخیستونکو د مالي سلامتیا د دوامدارې څارنې په څېر ستراتیژۍ وکاروي. بانکونه د تمویلاتو د خطر ماډلونه او تحلیلونه هم په کار اچوي ترڅو د خپلو تمویلاتو د پورټفولیو سره تړلي احتمالي زیانونه اندازه او اداره کړي. اسلامي بانکونه هم د دودیزو بانکونو په څېر د تمویلاتو اړوند خطرونو سره مخ کېږي. اسلامي بانکونه د مالي تمویل ځانګړې طریقې لکه مرابحه، مشارکه او اجاره چې د اعتبار او تضمین په اړه دقیقې ارزونې او څارنې ته اړتیا لري، کاروي.

د بازار خطرونه

د بازار خطرونه هغه احتمالي زیانونه رانغاړي چې په مالي بازارونو کې د توساناتو له امله رامنځته کېږي. اسلامي بانکونه د اجناسو او اسعارو په نرخونو، او د اسعارو او پانګې په بازارونو کې د توساناتو له امله د بازار له خطر سره مخ کېږي. دا خطرونه د بېلابېلو ستراتیژیو له لارې اداره کېږي لکه تنوع، د شریعت سره سم د پانګونې لارښوونو ته غاړه ایښودل او داسې نور. د بازار د خطرونو مدیریت عمده کړنو کې منظمې څارنې، د فشار آزموینه، د سناریو تحلیل، او د مقرراتي مکلفیتونو تعقیبول شامل دي.

عملیاتي خطرونه

عملیاتي خطرونه د زیانونو هغو خطرونو ته اشاره کوي چې د داخلي پروسو، بشري تېروتنو، د ټکنالوژۍ ناکامۍ، درغلۍ، او قانوني او مقرراتي اړانې د نه مراعاتولو له امله رامنځته کېږي. بانکونه د خطر جامع عملیاتي چوکاټونه رامنځته کوي چې داخلي کنټرول، د مدیریت او اداره کولو خواکمن جوړښتونه، د خطر اداره کولو مؤثر کلتور او میکانیزمونه پکې شامل دي. اسلامي بانکونه د عملیاتي خطرونو د کمولو او د شرعي اصولو د رعایتولو د یقیني کولو لپاره پیاوړی داخلي کنټرول، د پلټنې پروسې، او د قوانینو او مقرراتو سره د مطابقت اداتې پلي کوي.

د نغدینګۍ خطرونه

د نغدینګۍ خطرونه د یو بانک لخوا د مالي مکلفیتونو د پوره کولو په برخه کې د پاتې راتللو په پایله کې رامنځته کېږي. د نغدینګۍ خطر اداره کول د شتمنیو او پورواینو ترمنځ مناسب توازن ساتلو، د بېړني تمویل پلانونو د رامنځته کولو، او د تمویل پیاوړو سرچینو ته د لاسرسي د ډاډ ترلاسه کولو ته اړتیا لري. د اسلامي بانکونو نغدینګۍ له جلاوو ځانګړتیاوو څخه برخمنه ده ځکه چې ډېری دودیز مالي ابزارونه چې د نغدینګۍ د مدیریت لپاره کارول کېږي، د ټکټانې د نرخ پر بنسټ ولاړ دي او دا چې د شریعت او فقهې له نظره د تطبیق وړ ندي، ځایي بین البانکي کړنې له ستونزو سره مخ شي. د اسلامي بانکوالۍ له نظره د نغدو پیسو مدیریت د بانک دې وړتیا ته اشاره کوي چې بانک په راتلونکي کې د خپلو امانت ایښودونکو د امانتونو ورکولو جوګه دی. له همدې امله باید یو اسلامي بانک د نغدینګۍ چمتو کولو، د مالي شتمنیو د خوندي ساتلو او په چټکۍ سره یې په نغدو پیسو د بدلولو توان ولري. همدا لامل دی چې د نغدینګۍ مدیریت یو له لویو ستونزمنو کارونو څخه دی، چې د بانکوالۍ نظام ور سره مخ دی. دا ځکه

چې د ډېرو بانکونو سرچینې د خلکو د لنډ مهاله امانتونو څخه تمویلیږي. اسلامي بانکونه کولای شي چې شریعت سره د مطابقت لرونکو ابزارونو رامنځته کولو، د خطر د مدیریت اډانو ته د ودې ورکولو، د اسلامي مالي چارو لپاره د بین البانکي بازارونو رامنځته کولو او د نورو اسلامي بانکونو سره د همکارۍ له لارې د نغدینګۍ خطرونه مدیریت کړي.

په اسلامي بانکوالۍ کې د خطرونو د مدیریت کړنې

اسلامي بانکونه د اسلامي اقتصاد عالمانو په ګډون شرعي پلاوي یا کمېټې رامنځته کوي ترڅو ډاډ ترلاسه کړي چې ټول مالي محصولات، خدمات او لیږدونې یې د شرعي اصولو سره سمون لري. دا پلاوي د نوو محصولاتو بیاکتنه او تصویب ترسره کوي، د اسلامي بانکونو د عملیاتو څارنه کوي او د پېچلو معاملو په اړه لارښوونې او لارښودونه چمتو کوي. همداراز، اسلامي بانکونه د خطرونو د مدیریت پیاوړې اډانې جوړوي چې د واضح دندو، مسؤلیتونو او د حساب ورکونې له ستراتیژیو څخه برخمنې وي. په دې کې د خطرونو هراړخیزې پالیسۍ پلي کول او په اداره کې د خطرونو په اړه د پوهاوي کلتور رامنځته کولو لپاره د خطر منظمې ارزونې ترسره کول هم شامل دي. اسلامي بانکونه د مختلفو خطرونو په ګوته کولو او اندازه کولو لپاره د خطر پېژندنې او ارزونې جامع پروسې کاروي. په دې کې د تمویلاتو خطرونو د ارزونې پېچلې ماډلونه، د فشار آزموینه، او د سناریو تحلیل شامل دي ترڅو د منفي پېښو د احتمالي اغېزو ارزونه وکړي.

همدارنګه، اسلامي بانکونه د خطر د کمولو ستراتیژۍ لکه د مالي تمویل احتیاطي کړنې، د تضمین مکلفیتونه، د پورټفولیو تنوع، او د خطر شریکولو مناسب میکانیزمونه کاروي. سربېره پردې، په مؤثره توګه د بازار د خطرونو اداره کولو لپاره د شریعت سره سم د خطر د مخنیوي ابزارونه رامنځته کوي. اسلامي بانکونه د مقرراتي چارواکو لخوا ټاکل شوو مقرراتي مکلفیتونو ته غاړه ږدي چې د اسلامي مالي چارو لپاره ځانګړي شوي. دا مقررات د دې لپاره طرحه شوي وي چې د شرعي اصولو رعایتول ډاډمن او یقیني کړي او د اسلامي بانکوالۍ د سکتور ثبات وساتي.

په اسلامي بانکوالۍ کې د خطرونو مدیریت د مالي ثبات، ودې او د شرعي اصولو د رعایتولو لپاره اړین دي. د خطرونو د مدیریت د پیاوړې کړنلارې په پلي کولو سره، اسلامي بانکونه کولای شي په اغېزناکه توګه مختلف خطرونه په ګوته کړي، ارزونه او څارنه یې ترسره او خطرونه راکم کړي. سربېره پر دې، د خطرونو د مدیریت کړنلارې د شریعت له اصولو سره مطابقت، روڼتیا، او حساب ورکونې ته وده ورکوي او د شریکانو ترمنځ باور زیاتوي او په اوږدمهاله توګه د اسلامي بانکوالۍ په تولیزه پراختیا او پایښت کې مرسته کوي.

سید خالد خالقیار

د نشراتو ارشد آفیسر

اخځلیکونه:

1. Islam, K. M. A., & Barghouthi, O. A. (2017). Risk Management of Islamic Banking: An Islamic Perspective. International Journal of Islamic Banking and Finance Research, 1(1), 25-28. https://doi.org/10.46281/ijibfr.v1i1.35
2. Nurhafiza Abdul Kader Mali, Islamic Banking and Risk Management: Issues and Challenges
3. Naseem Al Rahahleh et al, Developments in Risk Management in Islamic Finance: A Review
4. Nico P. Swartz, Risk management in Islamic banking

کسر بودجه دولت: علل، اثرات و ستراتیژی های جلوگیری آن

آیا طوری واقع شده که برای خود بودجه در نظر گرفته باشید و به آن پابند باشید؟ عواقب عدم رعایت بودجه شخصی شما چیست؟ بسته به شرایط ما، بودجه میتواند از اهمیت زیادی برخوردار باشد. درست مانند ما، دولت بودجه خاص خود را دارد تا برای توزیع و تنظیم منابع کشور تعادل و اولویت بندی ایجاد کند و گاهی اوقات ممکن است در این مورد موفق نباشد و منجر به کسر بودجه شود. باید دانست که کسر بودجه چیست و در جریان کسر بودجه چه اتفاقاتی میتواند برای کشور رخ دهد و چگونه بر اقتصاد تأثیر می گذارد؟ این مقاله مفهوم کسر بودجه، انواع، علل، محاسبه و ستراتیژی های جلوگیری از کسر بودجه غیر ارادی را مورد مطالعه قرار می دهد. علاوه بر این مزایا و معایب کسر بودجه را مورد بحث قرار می دهیم و راه های عملی برای کاهش آن را بررسی می کنیم.

کسر بودجه

مؤثریت سیاست های مالی در بستگی به تناسب و ترکیب ابزارهای مالی یعنی عواید و مصارف دولتی و نیز انعطاف پذیری و تأثیر گذاری آنها بر اهداف اقتصادی است. ترکیب مصارف و عواید دولت است که بودجه را در حالت بیلانس، کسر و مازاد قرار میدهد. کسر بودجه زمانی رخ می دهد که مصارف دولت از درآمد دولت بیشتر باشد. بسیاری از مردم از آن به عنوان شاخص برای سلامتی مالی یک کشور استفاده می کنند. کسر بودجه اصطلاحی است که بیشتر برای اشاره به مصارف و عواید دولت به

جای شرکت ها یا افراد استفاده می شود. کسر بودجه بر قروض ملی (مجموع کسر های بودجه سالانه و مجموع کل قروض یک کشور) تأثیر می گذارد.

اقتصاددانان و تحلیلگران سیاست در مورد تأثیر کسر بودجه بر اقتصاد اختلاف نظر دارند. نزد اقتصاددانان بازار آزاد، کسر بودجه ممکن است مشکلات اقتصادی قابل توجهی از قبیل کاهش سرمایه گذاری های خصوصی، نرخ بالاتر سود ، افزایش مالیات و تورم را ایجاد کند اما اقتصاددانان کینزی استدلال می کنند که در دوره رکود اقتصادی، کسر بودجه نقش مهمی در تثبیت رشد اقتصادی و محدود کردن افزایش بیکاری ایفا می کند. وقتی دولت بیشتر مصرف می کند یا مالیات را کاهش میدهد، پول بیشتری در اقتصاد می چرخد و در نتیجه به رشد اقتصادی کمک نموده و به افراد بیشتری فرصت سرمایه گذاری و یا خرید را مهیا می‌سازد که در نهایت میتواند منجر به رونق اقتصادی شود. افزایش کسر می تواند با دادن پول بیشتر به افراد برای خرید و سرمایه گذاری بیشتر، اقتصاد را تقویه کند. اما هیچ پاسخ ساده ای برای مفید یا مضر بودن کسر بودجه وجود ندارد زیرا به عوامل زیادی بستگی دارد.

کسر بودجه دارای مصارف بالقوه اقتصادی است، اما با حالت اقتصادی، سیستم نرخ ارز، نرخ سود و به علت استقراض دولت بستگی دارد.

کسر بودجه به طُرق مختلف اندازه گیری میشود اما مهم ترین روش برای اندازه گیری کسر بودجه عبارت از فیصدی کسر بودجه در تولید ناخالص داخلی است. در سال ۲۰۲۰ میلادی، اختلاف زیادی در اندازه کسر بودجه کشورها وجود داشت. در میان کشورهای موجود در گراف ذیل، بزرگترین کسر بودجه را ایالات متحده امریکا (تقریبا ۱۴ فیصد از تولید ناخالص داخلی) و کمترین کسر بودجه را کشور افغانستان (حدود ۲ فیصد از تولید ناخالص داخلی) داشته اند.

گراف ۱.۱: فیصدی کسر بودجه در تولید ناخالص داخلی کشورها برای سال ۲۰۲۰ میلادی

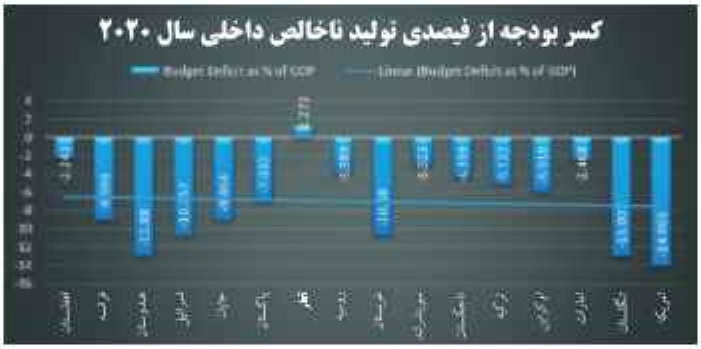

منبع: ویب سایت صندوق بین المللی پول

انواع کسر بودجه

الف. کسر بودجه Budget Deficit

عبارت از فرق بین مجموع مصارف و مجموع عواید می باشد.

کسر بودجه = مجموع مصارف – مجموع عواید

ب. کسر درآمدی Revenue Deficit

عبارت از مازاد مجموع مصارف عملیاتی (revenue expenditure)بر مجموع عواید میباشد.

کسر درآمدی = مجموع مصارف عملیاتی– مجموع عواید عملیاتی = مجموع مصارف عملیاتی - (عواید مالیاتی + عواید غیر مالیاتی)

ج. کسر مالی Fiscal Deficit

کسر مالی که نیازهای استقراضی دولت را نشان می دهد عبارت از مازاد مجموع مصارف بر مجموع عواید منفی استقراض در طول یک سال مالی تعریف می شود.

کسرمالی = مجموع مصارف - مجموع عواید بدون استقراض یا کسر مالی = (مصارف عملیاتی + مصارف سرمایه) - (عواید عملیاتی+ عواید سرمایوی بدون استقراض) میباشد.

د. کسر ابتدائی Primary Deficit

کسر اولیه به عنوان کسر مالی منفی پرداخت سود قرض های قبلی

تعریف می شود. کسر اولیه نیازهای استقراضی دولت برای تامین مصارف به استثنای پرداخت سود را نشان می دهد.

کسر ناخالص اولیه = کسر مالی پرداخت سود

ه. کسر عواید مؤثر Effective Revenue Deficit

کسرعواید مؤثر عبارت از فرق بین کسر درآمدی و کمک های بلاعوض برای ایجاد دارایی های سرمایوی میباشد.

و. کسر مالی پولی

عبارت از حصه از کسر مالی است که توسط بانک مرکزی تمویل میشود.

علل کسر بودجه

عوامل زیادی برای کسر بودجه وجود دارد که برخی از عوامل عمده آنرا ذیلاً بیان می نمائیم:

الف. سیاست های دولت

سیاست های دولت یکی از عوامل اصلی کسر بودجه است. وقتی دولت بیش از عواید خود مصرف می کند، باید تصمیم دشواری را اتخاذ کند. طور مثال باید مالیات را افزایش دهد، یا مصارف را کاهش دهد و یا هم به استقراض ادامه دهد که سبب افزایش قروض ملی کشور می گردد.

ب. افزایش مصارف دولت و محرک های مالی

سیاست های دولت عامل قوی کسر بودجه است. با این حال، این نظریه که مصارف دولت می تواند رشد اقتصادی را تحرک بخشد نیز نقش خود را ایفا می کند. کشور ها ممکن است مصارف خدمات عمومی، زیربنا ها یا دفاعی را برای تحرک بخشیدن رشد اقتصادی یا رفع نیازهای مبرم افزایش دهند. در جریان کوید ۱۹، کشورها در سراسر جهان مصارف مربوط به مراقبت‌های صحی، بسته های کمکی و برنامه های محرک اقتصادی را افزایش دادند که منجر به کسر بودجه بیشتر گردید.

ج. پرداخت سود بالا

دولت ها ممکن است مجبور به پرداخت سود زیاد برای قروض موجود خود شوند و منابع موجود برای سایر مصارف را کاهش دهند. افزایش نرخ سود می تواند باعث افزایش مصارف خدمات قروض شود و کسر بودجه را بیشتر کند. کشورهای که سطح قروض عمومی بالایی دارند اغلباً بخش قابل توجهی از بودجه خود را به آن اختصاص می دهند.

تاثیرات کسر بودجه بر اقتصاد

کسر بودجه می تواند پیامد های مثبت و منفی برای اقتصاد یک کشور داشته باشد، از یک سو ممکن است به رشد و توسعه اقتصادی کمک کند، و از طرف دیگر می توانند به بی ثباتی مالی و سایر چالش های اقتصادی نیز منجر شود. در این زمینه، ارزیابی مزایا و نواقص کسر بودجه که برای اتخاذ تصمیم مالی آگاهانه ضروری است در چارت ذیل نشان داده شده است.

اثرات درازمدت کسر بودجه بر اقتصاد کلان موضوع بحث است. اگر کسر به دلیل مصارف پروژه های کوتاه مدت مانند مصارف زیربنا یا کمک های مالی تجاری ایجاد شود، این بخش ها معمولاً شاهد افزایش در فعالیت و سودآوری میشوند. اگر کسر بودجه به دلیل کاهش عواید افزایش یابد، چه از طریق کاهش مالیات یا کاهش فعالیت های تجاری، این فعالیت ها معمولاً اقتصاد را متحرک نمی سازد.

تمویل کسر بودجه

یک کشور با میتود های ذیل میتواند کسر بودجه را تمویل نماید:

الف. از طریق چاپ پول

دولت میتواند برای تمویل کسر بودجه از چاپ پول توسط بانک مرکزی استفاده نماید که در این صورت ممکن است تورم افزایش یابد.

ب. تمویل از طریق سکتور خصوصی

دولت میتواند از طریق فروش اوراق قرضه و دیگر اسناد پولی کسر بودجه را تمویل نماید که در این صورت سطح قروض ملی افزایش می یابد.

ج. تمویل از کشور ها و ارگان های بین المللی

دولت میتواند از کشور های دیگر و یا ارگانهای بین المللی مثل صندوق بین المللی پول و بانک جهانی قرضه گرفته و کسر بودجه را تمویل نماید، که در این صورت نیز قروض ملی افزایش می یابد.

د. تمویل از طریق کمک های بلاعوض

تمویل کسر بودجه از طریق کمک های بلاعوض در صورت تمایل کشور های دیگر نیز ممکن است.

ه. تمویل از طریق افزایش مالیات

افزایش مالیات میتواند کسر بودجه را کاهش دهد اما این وسیله در صورتی مفید واقع میشود که کشور در حالت رشد اقتصادی سریع بوده و سرمایه گذاران حساسیت در مقابل افزایش مالیات نشان ندهند.

ستراتیژی های جلوگیری از کسر بودجه

کاهش مصارف دولت

کاهش مصارف دولت نیز می تواند به کاهش کسر بودجه کمک کند. اگر دولت به دلیل عدم موافقت مردم عام نمی خواهد مالیات را افزایش دهد، پس در عوض میتواند مصارف دولت را برای کاهش کسر بودجه کاهش دهد. این امر همچنین می‌تواند در میان مردم عام ناپسند باشد، زیرا کاهش مصارف دولتی می تواند مصارف مربوط به برنامه های که مردم از آن مستفید میشوند (مانند سهولت های صحی وغیره) را کاهش دهد. با این حال، کاهش مصارف دولت می تواند به طور بالقوه مطلوب تر از افزایش مالیات باشد.

افزایش مالیات

افزایش مالیات می تواند به کاهش کسر بودجه کمک کند. کسر بودجه زمانی رخ می دهد که مصارف دولت بیشتر و عواید مالیاتی کمتر باشد. با افزایش مالیات، دولت عواید مالیاتی بیشتری را دریافت خواهد کرد که می تواند مصارف بیشتر دولت را جبران کند. نقطه ضعف این امر عدم محبوبیت مالیات بلند است. اکثر مردم نسبت به افزایش مالیات توسط دولت واکنش منفی خواهند داشت، حتی اگر برای کاهش کسر بودجه هم باشد.

نتیجه

کسر بودجه مهم است. اما، هیچ پاسخ مطلق و ساده ای در مورد آن وجود ندارد. منطقی است که پیشنهاد کنیم در طول چرخش اقتصادی، کشورها باید به دنبال بیلانس کسر ساختاری باشند. با این حال، حداقل در کوتاه مدت، دلایل خوبی برای کسر بودجه وجود دارد. همچنین در شرایط رکود، کسر بودجه می تواند نقش مهمی را در مدیریت تقاضای کل داشته باشد. هنگام رکود، مصارف دولتی که از طریق استقراض از بخش خصوصی تامین می شود، می تواند اقتصاد را سریعتر به اشتغال کامل بازگرداند.

نویسنده: احمد ضیاء جمیلی

مدیر ارشد سکتور مالی

آمریت عمومی سیاست پولی

ماخذ:

حسین فرهنگ مهر - بودجه برنامه فی - اقتصادی سالانه دنیای اقتصاد ۱۳۹۵

https://www.economicshelp.org/blog/7072/economics/how-important-is-the-budget-deficit/

https://www.imf.org/

https://byjus.com/ias-questions/why-is-a-budget-deficit-not-necessarily-a-bad-thing/

https://civilica.com/doc/949955/

https://www.investopedia.com/ask/answers/021015/what-effect-fiscal-deficit-economy.asp/

https://www.insightsonindia.com/indian-economy-3/fiscal-policy/deficit/types-of-deficit/

https://cleartax.in/g/terms/deficit/

د افغانستان بانک د کړنو او لاسته راوړنو لنډ راپور (وروستۍ برخه)

(زمری ۱۴۰۱ – زمری ۱۴۰۲)

وروستي برخه

د نغدو پیسو او د غیر نغدي معاملو اداره کول:

د مرکز او ولایتونو په کچه د سیالیت او نغدینګی تأمینول او د مدیریت څرنګوالی یې یوه ستونزمنه چاره وه، خو د افغانستان بانک د معقولو طرحو په پام کې نیولو سره دا ننګونې په ښه ډول مدیریت کړې او د مرکز او و لایتونو پولي اړتیاوې یې د ځمکني او هوایي ټرانسپورټ له لارې د اړوندو ادارو په همکارۍ سره حل کړې دي.

په تېر یو کال کې د افغانستان بانک وکولای شول چې د هېواد په ټولو برخو کې نغدینګي تأمینه کړي او په دې سره د افغانی د دودولو په برخه کې د پام وړ ګامونه پورته کړي. په یاده موده کې د افغانستان بانک د (۱،۴۹۳،۰۰۰،۰۰۰) یو میلیارد او څلور سوه او درې نوي میلیونه افغانیو په ارزښت د (۱۰- ۲۰ – ۵۰ او ۱۰۰) نوي بانکنوټونه سوداګریزو بانکونو او د افغانستان بانک اووه ګونو زونونو ته استولي چې په مقابل کې یې له سوداګریزو بانکونو څخه تر دې مهاله (۳۵۶،۱۰۰،۰۰۰) درې سوه شپږ پنځوس میلیونه او سل زره مندرس بانکنوټونه د افغانستان بانک خزانې ته راوړل شوي دي.

باید ووېل شي چې دې بانک په تېر یو کال کې د نغدینګی د تأمین، د دولت د لګښتونو، د سوداګریزو بانکونو د نغدینګی د ساتنې او د ولسي تړون د پروژو لپاره له کابل څخه ولایتونو ته د ځمکې او هوا له لارې (۱۲،۲۷۲،۰۰۰،۰۰۰) افغانی او (۵،۶۹۰،۰۰) امریکایي ډالر لیږدولي دي. دې بانک همدارنګه په یاد کال کې په مرکز او نمایندګیو کې د سیالیت د ساتنې په موخه (۲۸،۱۵۶،۰۰۰،۰۰۰) افغانی او (۷۸،۵۷۸،۰۰۰) امریکایي ډالر، د نمایندګیو اضافي پیسې د ولایتونو او اړوندو ادارو سره په ګډه همغږۍ، مرکز ته لیږدول شوي دي.

د افغانستان بانک د کورنیو او بهرنیو ادائنو تصفیې او تسویې په برخه کې ټولې (۶۵۱،۵۷۹) معاملې د بین البانکي سیستم له لارې تر سره کړې دي. له دې ډلې یې (۶۳۶،۴۴۵) د افغانیو معاملات، (۱۴،۹۳۶) د ډالرو معاملات او (۱۹۸) د یورو معاملات دي چې د (ICPSS، ACSS) له لارې تصفیه او طی مراحل شوي دي.

د ادایېزو او معلوماتي ټکنالوژۍ د سیستمونو پراختیا:

د افغانستان بانک د معلوماتي ټکنالوژۍ اصل او د ټکنالوژیکي سیستمونو پراختیا ته ژمن دی. له همدې امله یې د تیر یو کال په اوږدو کې د معلوماتي ټکنالوژۍ او ادایېزو سیستمونو د ساتلو او پراختیا په برخه کې په دوامداره ډول هڅې کړې او د مخکنیو سیستمونو د ساتلو ترڅنګ یې د نویو سیستمونو د پلي کولو په برخه کې عملي او اغیزناکه اقدامات ترسره کړي دي. معلومات ښيي چې د اروزنې په موده کې د برېښنايي ادائنو کچه په افغانیو څه باندې ۱۲ میلیارد ته لوړه شوې ده او په امریکايي ډالرو کې څه باندې ۹۰ میلیونو ته رسېدلې ده.

همدارنګه د افغانستان د ادائنو له سیستم سره د برېښنايي پیسو یو شمېر بنسټونه وصل شوي، د افغانستان بانک د ډیجیټل خدمتونو او محصولاتو د پراختیا په موخه شارټ کوډ خدمات برابر شوي، له شرایطو سره سم د ادئنو سیستم له لارې د نړۍ سره د ادائنو د تر سره کولو ورتیاوې رامنځته شوې او په امارتي ادارو کې د افغانستان د ادائنو سیستم د عامه خدمتونو پروسې آسانه شوې دي او د سي بي ایس سیستم ماډیول ته ارتقاع ورکړل شوې ده.

د افغانستان بانک د معلوماتي ټکنالوژۍ د مسلکي کادر پر مټ وتوانید چې ICPSS/ACSS سیستمونه چې په هېواد کې له تحول وروسته د اړوندو تموېلوونکو کمپنیو لخوا بند شوي وو، په بریالی توګه و آزموېي، د افغانستان اسلامي امارت تر فتحې وړاندې د دې سیستمونو قرارداد په ۵ میلیونه امریکايي ډالرو له یوې بهرنۍ کمپنۍ سره شوی وو، خو دا مهال یاد ماډیولونه د افغانستان بانک د داخلي کادر پر مټ له کوم لګښت پرته فعال شوي او د پخوا په پرتله ډېر معیاري جوړ شوي دي.

همدارنګه د افغانستان بانک بیلابیلو برخو ته د نویو سیستمونو جوړول، د مرکز د بانکوالۍ د سیستمونو د نسخې نوي کول، د سویفټ سیستم د خوندیتوب او د سایبري احتمالي خطرونو د مخنیوي په موخه لازم تدابیر په پام کې نیول شوي دي.

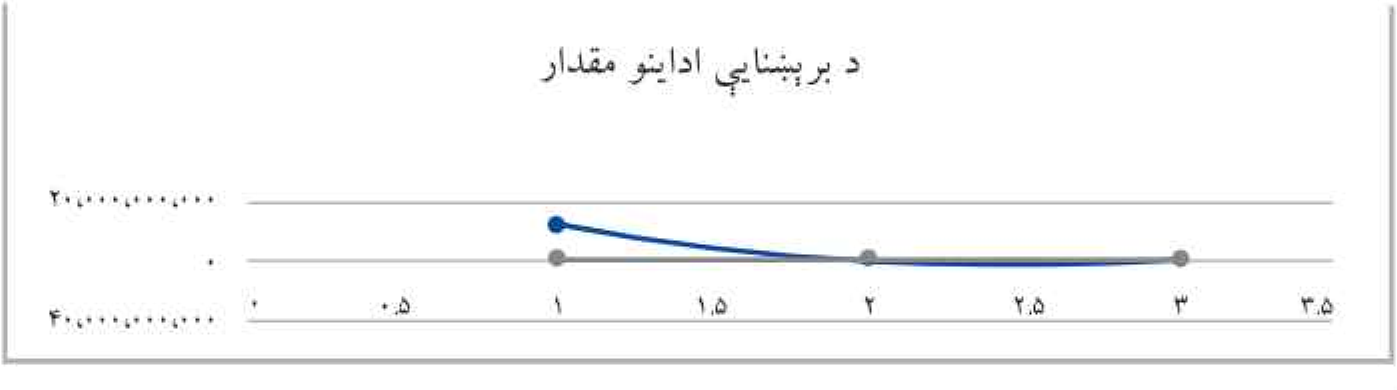

بشري سرچینې:

دې ته پام سره چې بشري سرچینې په هر سازمان کې د ودې، اغېزناکتیا او ګټورتیا لامل ګڼل کېږي او د افغانستان د اوسنیو شرایطو ته په کتو خورا ډېر ارزښت لري. د افغانستان بانک مشرتابه پلاوي دا اصل په جدیت سره رعایت کړی او د دې بانک مسلکي او تجربه لرونکي کادرونه یې ساتلي او د هغوی لپاره یې ښې کاري زمینې برابرې کړې دي. په تېر کال کې د افغانستان بانک د تشکیلاتي جوړښت، بستونو، دندو او لایحو بیا کتنه شوې، د بشري سرچینو لپاره درې کلن ستراتیژیک پلان جوړ شوی، کړنلاره یې تعدیل شوې او د افغانستان بانک په ټولو نمایندګیو کې د پر وخت او غوره خدمتونو وړاندې کولو په موخه د برېښنايي حاضرۍ ماشینونه فعال شوي دي.

همدارنګه د افغانستان بانک د بشري سرچینو لپاره داسې یو ماډیول جوړ کړی دی چې د دې بانک د بشري سرچینو د استخدام پروسه یې ټوله الکترونیکي کړې ده. د دې ماډیول پر مټ د افغانستان بانک د استخدام ټوله پروسه د بست له اعلان څخه بیا تر استخدام پورې په برېښنايي ډول تر سره کېږي. دا ماډیول په بریالیتوب آزمویل شوی او له دې وروسته به تش بستونه د همدې ماډیول پر مټ د اخیستل شوې آزموینې پر بنسټ ډکېږي.

اطلاعاتو ته لاسرسی او اړیکې:

د افغانستان بانک مشرتابه پلاوی د هېواد د اقتصادي ودې او پرمختګ په برخه کې د اړیکو او رسنیو په رول باور لري او د روڼتیا او حساب ورکونې اصل ته درناوی کوي. په همدې موخه یې د کار له پیل څخه تر اوسه د هېواد له رسنیو سره اغېزناکې کاري اړیکې درلودلي او د رسنیو له لارې یې د افغانستان شریف او باعزته خلک د افغانستان بانک له اجرااتو او لاسته راوړنو خبر کړي دي او د هیڅ ډول معلوماتو، چې د خلکو د پوهاوي لامل کېده او د هېواد په ګټه وو، له شریکولو څخه دریغ نه دی کړی.

په دې موده کې د افغانستان بانک له ملي او نړیوالو رسنیو سره د بېلابېلو مالي او بانکي موضوعاتو په اړه ژوندۍ مرکې، خبري کلیپونه او رسنیز مواد شریک کړي دي. په دې کال کې له اکاډمیکې ټولنې سره د اړیکو د پیاوړتیا په موخه د هېواد له شرایطو سره سم د معقولو تګلارو د طرحې لپاره بېلابېلې غونډې تر سره کړې دي.

په دې کال کې د افغانستان بانک وتوانید چې د عامه پوهاوي د پروګرامونو په جوړولو سره د افغانۍ د ترویج، ساتنې او پر بانکي سکتور د باور جوړونې په برخه کې بې ساري ګامونه پورته کړي. په تېر ۱۴۴۴ کال کې د افغانستان بانک مشرتابه د دې بانک د هېواد شمال او شمال ختیځ زونونو ته سفرونه وکړل چې د دې سفرونو په اوږدو کې یې په یادو زونونو کې له ولایتي چارواکو، د سوداګریزو بانکونو له استازو، قومي مشرانو، متنفذینو، سوداګرو او عامو خلکو سره د افغانۍ د ترویج او بانکونو ته د ساتنې په موخه بېلابېلې غونډې تر سره کړې دي.

همدارنګه د افغانستان بانک توانېدلی دی چې په تېر یو کال کې د اکاډمیکې ټولنې، دولتي او غیر دولتي ادارو له استازو سره د افغانستان بانک د دندو، مسئولیتونو، د افغانۍ د ترویج او نورو برخو په اړه د عامه پوهاوي بېلابېل پروګرامونه تر سره کړي.

همدارنګه په دې کال کې د افغانستان بانک وتوانید چې د هېواد په ۳۴ ولایتونو کې د مساجدو او منبرونو له لارې د افغانۍ د ساتنې او ترویج په برخه کې خلکو ته د عامه پوهاوي پروګرامونه پلي کړي.

اقتصادي خبرونه

ورود سران کشورها و تدارکات چین برای برگزاری نشست یک کمربند یک جاده

رهبران و نمایندگان تعدادی از کشورهای منطقه و جهان به منظور شرکت در کنفرانس یک کمربند و یک جاده وارد پیکنگ پایتخت چین شدند.

خبرگزاری آسوشیتدپرس روز دوشنبه، بیست‌و چهارم میزان گزارش داده است که در کنفرانس یک کمربند یک جاده که در کشور چین برگزار شده است نمایندگان خاورمیانه، اروپا، و کشور های آسیایی اشتراک خواهند کرد.در بر بنیاد گزارش قرار است این نشست فردا ۲۵ میزان در پیکنگ برگزار شود و نورالدین عزیزی وزیر تجارت و صنایع حکومت سرپرست نیز به نمایندگی از افغانستان در این کنفرانس اشتراک می کند.از سوی هم مجله بلومرگ گزارش داده است که پاکستان چین و افغانستان در مورد پروژه یک کمر بند یک جاده توافق کردند.این درحالی است که ابتکار "کمربند و جاده" طرحی در حال اجرا از یک دهه قبل توسط چین و بزرگترین برنامه زیرساختی در تاریخ جهان شناخته می‌شود که چهار قاره را پیوند می دهد.به باور کارشناسان چین به عنوان دومین اقتصاد بزرگ جهان، چند دهه رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی را تجربه کرده و برای استمرار بخشیدن به روند خیزش خود به عنوان قدرتی جهانی و رفع تنگناهای پیش روی اقتصاد صادرات محور خود، به شدت به امنیت بخشی به منابع عرضه انرژی وارداتی وابسته است. در همین راستا مقام‌های چین چند سالی است که این ابتکار بین‌المللی را در چارچوب احیای جاده ابریشم با جدیت دنبال می کنند.

افغانستان پل تجارتی میان۳۳ کشور

صدای افغان

اداره ملی احصائیه و معلومات می گوید که در ربع اول سال روان، ۲۵ کشور از طریق افغانستان اجناس شان را به ۸ کشور دیگر صادر کرده اند. این اداره می گوید که ارقام مربوط به ترانزیت را به تفکیک مملکت مبداء و مقصد در ربع اول سال روان جمع آوری و تحلیل کرده است که مجموع مقدار ترانزیت در این زمان به ۳۰۹ هزار و ۱۷۹ تن می رسد. اداره ملی احصائیه و معلومات در صفحه اجتماعی فیسبوک‌اش امروز (چهارشنبه ۲۶ میزان) گفته که ارقام مربوط به ترانزیت را به تفکیک مملکت مبداء و مقصد در ربع اول سال روان جمع آوری و تحلیل شده است که مجموع مقدار ترانزیت در ربع اول سال روان به ۳۰۹ هزار و ۱۷۹ تن می‌رسد، ارقام جمع‌آوری شده توسط این اداره بیان گر آن است که در ربع اول سال روان، ۲۵ کشور دنیا از طریق افغانستان اجناس شان را به ۸ کشور دیگر صادر کرده اند. بر اساس ارقام جمع آوری شده، توسط اداره ملی احصائیه و معلومات کشورهایی چون پاکستان با ۱۱۱ هزار و ۹۶۵ تن، تاجیکستان با ۵۲ هزار و ۵۹۲ تن و هندوستان با ۴۰ هزار و ۹۵ تن بیش ترین اجناس

صادراتی شان را از طریق افغانستان به کشورهای دیگر صادر کرده اند. هم چنان کشورهای ازبکستان، ترکمنستان و مالیزیا در رده‌های بعدی جدول قرار دارند. این اداره افزوده است که از سوی هم ارقام نشان می دهد که پاکستان با دریافت۱۱۷ هزار و ۸۶۵ تن، ازبکستان با ۱۱۲ هزار و ۵۵۵ تن و تاجیکستان با ۷۰ هزار و ۵۳۴ تن اجناس، از جمع کشورهایی اند که از طریق افغانستان بیش‌ترین مقدار واردات را داشته اند. قابل یادآوری است که صادرات و واردات از طریق بندرها و میدان های هوایی کشور صورت گرفته است.

پانګوني او سوداګرۍ خونه: پاکستان دې د افغانستان ترانزيټ توکو ته اجازه ورکړي

طلوع نیوز

د پاکستان له لارې پر افغان ترانزيټي توکو د محدوديتونو د لګېدو له‌امله سوداګرو ته ډېر زيان اوښتی‌دی، خو تر اوسه دغو سوداګريزو ستونزو ته حل لار نه ده موندل شوې. د سوداګرۍ او پانګونې خونه له د ملګرو ملتونو د سرمنشي له ځانګړې استازي سره په کتنه کې ويلي، پاکستان بايد د نړۍ‌والو ترانزيټي قوانينو پر بنسټ، سوداګرو ته اجازه ورکړي چې د پاکستان له مسيره خپل توکي وارد کړي. د سوداګرۍ او پانګونې خونې مرستيال، محمد یونس مهمند: «د افغان سوداګرو مال د بين المللي ترانزيټ پر اساس او د اپټا د قانون پر اساس او د سارک سازمان پر اساس چې موږ‌يې غړيتوب‌يو بايد په سهولت جوړوي. د همدې قوانينو پر اساس بايد افغان ترانزيټ مالونو ته افغانستان ته د راتګ اجازه ورکړ شي.» اخوا، د پاکستان او افغانستان د سوداګرۍ ګډه خونه وايي، د پاکستان له لورې پر افغان ترانزيټي توکو د تېرپېيو مياشتې محدوديتونو، سوداګرو ته ميليونونه ډالره زيان ور اړولی دی او که دغه محدوديتونه دوام وکړي هغوی اړ دي چې له بدیلو لارو خپل توکي را وليږدوي. د افغانستان-پاکستان سوداګرۍ ګډې خونې اجرائيه رييس، نقيب الله صافي وويل: «د پاکستان لخوا پر افغان ترانزيټي مالونو باندې چې ځينې شرايط وضع شوي دي چې د هغې له امله اوسمهال پر کراچۍ بندر کې د درې زره کانټينر زيات ولاړ دي او هره ورځ په دغو کانټينرونو باندې جريمې راځي.» اسلامي امارت بيا وايي، هڅه کوي چې له پاکستان سره سوداګريزې ستونزې له ډيپلوماټيکو لارو چارو حل کړي. د اسلامي امارت وياند، ذبيح الله مجاهد وويل: «موږ له پاکستاني لورې سره خبرې کړي چې دا محدوديتونه بايد ژر تر ژره لرې شي او اجازه ورکړ شي چې د افغانستان توکي هېواد ته راشي او هغه مالونه چې‌ترانزيټ کيږي‌ترانزيټ شي او مزاحمت ورته جوړ نه شي.» تر دې مخکې هم پاکستان تورخم بندر لس ورځې تړلی و چې د دواړو لورو سوداګرو ته يې درانه مالي زيانونه واړول.

طرح کمربند و جاده:

چراغ سبز چین به افغانستان

نویسنده: زیرک ملیا فوتو ژورنالیست د افغانستان بانک

کشورهای جهان به طور دوامدار در ایجاد پروژه های بزرگ با هدف اتصال اقتصادی مناطق با یکدیگر مشارکت داشته اند و یکی از نمونه های برجسته آن طرح کمربند و جاده چین (BRI) است که در سال ۲۰۱۳ راه اندازی شد که نشان دهنده تعهد کشور چین برای تقویت اتصال جهانی از طریق توسعه شبکه های زیربنایی از جمله جاده ها، راه آهن، بنادر و سایر سیستم های ترانسپورتی است. با رشد تجارت و سرمایه گذاری، تسهیل واردات و صادرات کالاها و خدمات، و تسریع فعالیت های اقتصادی این طرح بازارهای جدیدی را برای کشورهای عضو باز نموده است و از طریق بهبود زیربنا ها، اتصال اقتصادی را افزایش داده، هزینه های ترانسپورتی را کاهش نموده و ادغام منطقه ای را ارتقا داده است. در نتیجه، طرح مذکور فرصت های را برای همکاری های مفید متقابل و رفاه اقتصادی مشترک میان کشورهایی که در مسیرهای طرح کمربند و جاده قرار دارند، ایجاد کرده است. علاوه بر این، این طرح همچنین به توسعه زیربنا ها، ظرفیت سازی صنعتی و انتقال تکنالوژی کمک کرده و به کشورهای شرکت کننده در دستیابی به توسعه پایدار و دراز مدت و رشد اقتصادی تا حد ممکن یاری نموده است.

اتصال اقتصادی جهان

بعد از بحران مالی که در سال ۲۰۰۸ در جهان به میان آمد و بازار جهانی در حال کوچک شدن بود، کشور چین سرمایه گذاری هنگفت را روی شرکت ها، پل ها، کارخانه های سمنت، فابریکه های آهن، لوازم برقی و دیگر فابریکه های تولیدی را آغاز نمود. کشور چین در سال های بحران مالی جهان به شدت در بحران ظرفیت تولید بیش از حد قرار داشت، درست در همین سال بود که طرح پروژه

کمربند و جاده را آشکار ساخت. هدف پروژه اتصال کشور چین با نیمه کره جنوبی بوده تا بیشترین بخش پول این پروژه روی برنامه های زیربنایی مانند ترانسپورت، انرژی، معادن و هم مانند آن به مصرف برسد. همچنان ابتکارات فرهنگی برنامه های تعلیمی ازطریق فراهم کردن بورسیه، انستیتیوت ها ی آموزشی و امثال آن در چارچوب این پروژه مد نظر گرفته شده اند.، هدف اولیه آن ایجاد زیربنا ها و تحکیم روابط بین کشورهای اوراسیا (اروپا و آسیایی) است که شامل چندین مسیر از جمله منطقه اقتصادی جاده ابریشم و راه ابریشم دریایی را در بر خواهد گرفت.

خوشبینی برای تطبیق وعملی شدن این پروژه دراین است که کشور چین در سراسر جهان پروژه های بزرگ را عملی ساخته که از آن جمله ساخت ریل های تیز رفتار در اندونیزیا، بند برق در اکوادور، پل های بزرگ، تونل ها و همچنان بهترین هماهنگ کننده شرکت های ساختمانی دولتی و غیرحکومتی در منطقه را میتوان یادآور شد.

چین در صدد آن است تا بتواند در سراسر جهان تولید کالاهای خود را با قمیت ارزان عملی سازد و بازار های جهانی را تسخیر کند که تا اندازه بیشتر به آن دست یافته است. دولت چین قصد دارد نه تنها مسیری تجاری بسازد، بلکه همچنین می خواهد زیربناهای خود را در ابعاد بزرگ گسترش بخشد. پیکنگ بدین منظور ۴۰ میلیارد دالر را در نظر گرفته است. این پول صرف ساختن خطوط آهن، لوله های نفت و گاز و بنادری از لیتوانیا تا شاخ آفریقا، از سریلانکا تا اسرائیل، و از پاکستان تا ایران خواهد شد که از آن جمله دو خط آهن به آلمان نیز کشیده خواهد شد .خلص این که این بزرگترین و تازه ترین ابتکار چین برای بهبود اقتصاد و تجارت در منطقه می باشد و قرار است ۶۴ کشور را در بر گیرد که زندگی تقریباً ۴.۴ میلیارد جمعیت را از نظر اقتصادی متحول خواهد کرد.

جایگاه افغانستان

کشور ما از نظر جغرافیایی در همسایه گی چین و پاکستان واقع گردیده است. دهلیز اقتصادی چین پاکستان، بخشی از این طرح یا راه ابریشم جدید است که راه تجارتی زمینی را از چین تا بندر گوادر پاکستان در بر می گیرد و شامل چندین پروژه زیربنایی در پاکستان می باشد.

اعمار دو خط آهن از لندی کوتل تا جلال آباد و از چمن تا سپین بولدک، ایجاد دو شاهراه از پشاور تا کابل و از کندز تا آسیای مرکزی و نیز ساخت یک بند برق بزرگ آبی بر فراز دریای کنر، پروژه های بزرگ طرح کمربند و جاده است که انتظار می رود در افغانستان تطبیق شود. کشورما از یک کشور محاط به خشکه، از نظر اقتصادی ضعیف و از نظر موقعیت جغرافیایی به کشوری که به گذرگاه تجارت منطقوی تبدیل شود جایگاه خاص دارد. با آمدن صلح و امنیت سرتاسری در افغانستان، علاقه مندی چین برای عملی ساختن این پروژه در کشور ما افزایش یافته است و افغانستان تلاش دارد تا بخشی از این پروژه باشد و نمی خواهد که بیرون ازاین پروژه قرار گیرد.

براساس پالیسی چین، هیچ کشوری در قاره آسیا نباید از پروژه بیرون بماند. افغانستان از گذشته های دور با کشور چین روابط تجارتی دارد و به همین دلیل، نظر به تقاضای دولت چین، هیئت از جانب امارت اسلامی افغانستان به تاریخ ۲۵ میزان سال روان به چین سفر کرد. هدف این سفر اشتراک در سومین فارمت طرح کمربند و جاده بود. هیئت افغانی با مقامات چینی بر علاوه مسایل مختلف اقتصادی به ویژه باز شدن راه (دهلیز) واخان مذاکرات را انجام دادند. قابل یاد آوریست که واخان منطقه کوهستانی در بدخشان افغانستان است که قبلاً تردد موتر ها در آنجا ممکن نبود. دهلیز واخان این جاده به عنوان گذرگاه میان چین و افغانستان استفاده خواهد شد. موقعیت جغرافیایی و منابع طبیعی افغانستان می تواند که تغییر معتبری را به افغانستان بدهد تا نقش فعالی را در توسعه و ساخت طرح کمربند و جاده بازی کند.

په اقتصادي وده کې د بشري ځواک ارزښت

د لومړنیو اقتصاد پوهانو آدم سمیت او ریکاردو له وخته اقتصاد پوهان هڅه کوي چې د اقتصادي ودې لارې چارې ومومي. د دوهم نړیوال جنګ څخه وروسته د ملتونو اقتصادي پرمختګ ته پاملرنه زیاته شوه او د اقتصادي ودې په نامه د اقتصاد علم اړوند د مطالعې ځانګړې ځانګه رامنځته شوه. د نوموړې ځانګې یا مضمون بنسټیزه پوښتنه دا ده چې ولې ځینې ملتونه بېوزله او ځینې شتمن دي؟ اقتصاد پوهان هڅه کوي چې د یادې پوښتنې د ځواب لپاره هڅه لاملونه رابرسېره کړي چې له مخې یې یوه ټولنه اقتصادي پرمختګ کوي او یا د اقتصادي پرمختګ څخه شاته پاتې کېږي.

د اقتصادي ودې داسې یوه تیوري چې په ټولیز ډول د ټولو ملتونو د اقتصادي

پرمختګ په لاره کې د پلې کېدو وړ وي تر اوسه نه ده تشخیص شوې، خو اقتصاد پوهانو یې ځینې عوامل په ګوته کړي چې په رڼا کې یې بېوزله هېوادونه کولای شي چې د پرمختګ په لور لاړ شي. په دغو لارو چارو کې د غښتلي بشري ځواک او سرچینو، د پانګې د جوړښت، تنظیم او اداره کولو پیاوړي ځواک، ټکنالوژیکي پرمختګ او نورو پرمختللو هېوادونو سره یې اړیکې په ګوته کولای شو.

ډېری اقتصاد پوهان پر دې باور دي هغه څه چې د یو هېواد اقتصادي او ټولنیز پرمختګ ته لاره هواروي بشري سرچینې دي او بشري سرچینې په اقتصادي وده کې له فزیکي پانګې څخه کمې نه دي او د اقتصاد په پراختیا کې د پانګې تر څنګ کاري ځواک هم د تولید له مهمو عواملو څخه دی. په زدکړو سمبال او زیار کښه بشري سرچینې د سازمانونو په اغېزناکتیا کې ځانګړی او اساسي رول لوبوي، ځکه بشري سرچینې د یو سازمان اصلي پانګې او ستراتیژیکو موخو ته د رسېدو لوی عامل دی. همدارنګه اقتصادي وده د ناخالص ملي تولید دوامداره زیاتوالی دی چې له دې جملې څخه ښوونه او روزنه د اقتصادي ودې اصلي محرک ګڼل کېږي ځکه چې د پرمختللو هېوادونو تجربې ښیي چې د اقتصادي ودې کچه یوازې د فزیکي پانګې او کاري نفوس له لارې تشریح کول ناکافي دي خو له دې سره سره بشري پانګه په اقتصادي وده کې ډېره مهمه ده او د سازمانونو د اغېزناکتیا د ډېرېدو او کمېدو لامل د یو سازمان بشري ځواک بنودل شوی دی.

د داخلي ودې تیوري وایي چې هم فزیکي او هم د بشري سرچینو ذخیره ګټورتیا او ودې ته پراختیا ورکوي. خو هر ډول کاري ځواک د اقتصادي پرمختګ سره مرسته نشي کولای. د دې لپاره چې اقتصادي پرمختګ چټک وي باید مسلکي او په کار پوه بشري ځواک څخه ګټه پورته شي. مخ پر ودې هېوادونه د خپلو وګړو په زدکړو او تعلیم ډېر لګښت کوي ځکه چې په کار پوه او په زدکړو سمبال وګړي په ښه او اغېزمنه توګه د کارونو د پر مخ بیولو له امله د اقتصادي ودې لامل کېږي. دا چې پولي یا مالي پانګه د ډېرې ګټې د لاس ته راوړلو په موخه په کار اچول کېږي کټ مټ بشري پانګه هم د یو هېواد د اقتصادي پرمختګ لپاره ګټوره تمامېدای شي او د چارو د مؤثریت او اغېزمنتیا لامل کېږي. پوهه او مهارتونه د زدکړې او تجربې له لارې ترلاسه کېږي. د مهارتونو زدکړه او تجربه ترلاسه کول په ښوونځیو، پوهنتونونو او د کار په بهیر کې د روزنې له لارې ممکن دي. دا څرګنده ده چې لوستي او ماهر کاري ځواک د نورو په پرتله ډېر فعال او مؤثر وي. له همدې امله؛ د کار د تولید او اقتصادي ودې ترمنځ مستقیمه اړیکه شتون لري. یوه وړه بېلګه یې د نړیوال بانک یوه څېړنه ده چې له ۲۰۰۲ کال څخه تر ۲۰۱۹ کال پورې یې د افغانستان د سړي سر عاید توپیر پلټلی دی. د دې څېړنې له مخې په ۲۰۰۲ کال کې د افغانستان د سړي سر عاید شاوخوا ۱۷۹.۴ ډالره وو او په ۲۰۱۹ کال کې ۵۰۷.۱ ډالرو ته لوړ شو. د سړي سر عاید په وده کې دا زیاتوالی، د نفوس د ودې په پام کې نیولو سره، په ۱۷ کلونو کې په اقتصادي وده او پرمختګ کې د بشري پانګې او نورو فاکتورونو لوی رول په ګوته کوي. که څه هم د نورو هېوادونو په پرتله دا عاید کم دی خو دلته یو مثبت بدلون لیدل کېږي؛ چې د جګړو سربېره هم د هېواد دربدلي تعلیمي او تحصیلي برخې تر جریان موندلو وروسته د یو مثبت بدلون په لورې تللي. له دې څرګندېږي؛ چې په بشري ځواک پانګونه د یو هېواد د وګړو تعلیم، سواد او لوړو زدکړو ته لاسرسی د ودې او پرمختګ ستر عامل کېدلای شي.

نوښتګر او خطر منونکي مدیران د هېوادونو په اقتصادي ودې او پرمختګ

کې رغنده ونډه لري؛ همدغه خلک په یو هېواد کې د بشري سرچینو تر ټولو بنسټیز او اغېزناکه ډله خلک دي خو د دا ډول افرادو اندازه په مخ پر ودې هېوادونو کې ډېره کمه ده، هلته د کورنیو فشارونو، سیاسي ګډوډیو او په راتلونکي د نه باور له امله وګړي د سترو پانګونو په لړ کې احتمالي زیانونو ته غاړه نه ږدي، همدا لامل دی چې په داسې ټولنو کې د ډېرو کسانو پانګې د هغوی سره په کور پرتې او راکدې پاتې وي او د اقتصادي ودې په موخه په اقتصادي جریان کې نه داخلېږي. مخ پر ودې هېوادونو کې تر هغې پرمختګ ته لار نه پرانیستل کېږي تر څو چې هلته پیاوړې، مسلکي او په کارپوه بشري خواک را ونه ټوکېږي، دا په داسې حال کې ده چې ډېری هېوادونه د یادو ځانګړنو لرونکي کاري خواک د نه شتون او یا کموالي سره مخ دي. د باسواده وګړو کچه او سلنه یې خورا ټیټه ده. روزل شوي اشخاص لکه انجنیر، کمپیوټرکار، محاسب او نور چې په خپل مسلک کې وړتیا ولري ډېر کم دي.

دا چې د مخ پر ودې هېوادونو با استعداده او وړتیا لرونکي وګړي پرمختللو هېوادونو ته ځي او هلته کار کوي، د ماغزو تېښته یا brain drain یې بولي. لکه څنګه چې د فزیکي پانګې تېښته د یو هېواد اقتصادي وضعیت بد لوري ته بیایي کټ مټ د ماغزو تېښته هم د اقتصادي پرمختګ د مخنیوي، ځنډ او ځنډ لامل کېږي. د اقتصادي وروسته پاتې والي تر څنګ د ماغزو تېښته په پرمختیایي هېوادونو کې ټولنیزو ستونزو او فساد ته هم لاره هواروي. په مخ پر ودې هېوادونو کې خپله د دولت مشران او چارواکي د ماغزو تېښتې ته لار هواروي څکه هلته لوستي، مسلکي او وړتیا لرونکي وګړي نه تقدیرېږي او په کلیدي چارو کې ګمارنې د خپلوۍ، ګوند، رشوت او نورو له مخې تر سره کېږي، څکه ډېری پوهان په دې اند دي چې د سازمانونو موخو ته په رسېدو کې د بشري خواک ژمنتیا او انګېزې نشتون، بریا ته د رسېدو هڅې زیانمنوي.

که د بېوزلۍ د بدمرغۍ دایرې څخه راوتل موخه وي نو دولتونه نه یوازې دا چې باید د بشري خواک په غښتلي کولو پانګونه وکړي بلکې همدغه روزل شوي بشري خواک ته د چارو سمبالښت هم وسپاري.

د مخ پر ودې هېوادونو د نه پرمختګ یو لامل فاقدې بشري سرچینې، د سرچینو په کار نه اچول، په سوداګرۍ او کارخایونو کې له مهارت او تخصص څخه کار نه اخیستل او د نوښت نشتوالی دی چې د اقتصادي بدلون لپاره هڅونه کموي. هغه هېوادونه چې په لوړه کچه بشري پانګه لري نسبت هغو هېوادونو ته چې د بشري خواک له کمښت سره مخ دي، ژر وده کوي. د علم او پوهې کموالی، هغه عوامل دي چې د اقتصادي ودې مخه نیسي. پدې هېوادونو کې ډېرې طبیعي سرچینې شتون لري خو مناسب تولید، اړین مهارتونه او نور بنسټیز عوامل چې د اقتصادي ودې لپاره ترې کار واخیستل شي، محدود دي.

همدارنګه، له ډېرو څېړنو او ارزونو وروسته معلومه شوې، چې زدکړې هغه مهال په اقتصادي وده کې کارېدای شي چې هر هغه کس چې په زدکړو سمبال وي، د هغه د زدکړو له رشتې سره مناسب ځای کې وګمارل شي. په مناسبو ځایونو کې نه ګمارنه د وړ او پوهه بشري خواک انګېزه وژني، هغوی کار ته زړه نه ښه کوي، چې له دې سره د دوی روحیه ټیټېږي او هم فساد ته لاره برابرېږي. تر دې هم ناوړه اغېزه یې دا ده چې د دوی دا ماته انګېزه د اقتصادي پالیسیو په پلي کولو او د یو سازمان ستراتیژیکو موخو ته په رسېدو کې منفي رول لوبوي. موخو ته د رسېدو په پار که هر څومره اغېزناکې او تخنیکي تګلارې یا پالیسۍ جوړې شي او له مالي اړخه هم په ځان بسیا وي خو که چېرې د سازمان د بشري خواک ژمنتیا نه وي، تدوین

شوي تګلاره په له ماتي سره مخ شي. د بشري ځواک اداري ورتياوې هم د سازمانونو د ستراتيژيکو موخو په بريا کې ځانګړی رول لري، چې کولای شي اداري د بريا په لور بوسي. اقتصاد پوهانو په بېلابېلو طريقو کوښښ کړی چې په زدکړو د پانګونې ګټې او د لګښتونو ارزونه يې وکړي. په اوسني وخت کې په نړۍ کې روانو تحولاتو متشبثين د اقتصادي ودې په لومړي کتار کې درولي، دوی وايي زدکړې د تشبث د پراختيا سبب ګرځېدای شي.

هغه څه چې په اقتصادي وده کې اصلي محور جوړوي بشري پانګه ده، چې دا بې خپله د ستر اهميت تصديق دی، مګر د دې متغير د توضيحاتو ډول او اندازه کولو له مخې څېړونکو مختلفې پايلې ترلاسه کړي. د وويسمان او هانوسيک لخوا ترسره شوې څېړنه ښيي چې د کميت په پرتله د زدکړې کيفيت مثبتې اغېزې لري. په دې څېړنه کې ترلاسه شوي اټکلونه تاييدوي چې د اقتصادي ودې د ترلاسه کولو لپاره، د مادي پانګې سربېره، د بشري پانګې په برخه کې پانګونې ته هم اړتيا ده.

د درېيمې نړۍ په هېوادونو کې غير تخصصي بشري ځواک ډېر زيات دی. که چېرې په توليدي برخه کې د غير تخصصي کارکوونکو ګمارنه وشي، عصري او پرمختللې زدکړې ونلري نو ګمارنه يې د پټې بېکارۍ په معنی ده. مخکې له دې چې يو سازمان يا دولت د نزول په لوري ولاړ شي د راتلونکي لپاره دې د بشري ځواک د پياوړي کولو لپاره رسمي زدکړو ته په پراخه کچه فرصتونه برابر کړي. په دنده کې دې د کاري ځواک روزنه وشي، د سواد زدکړې او کارګرو ته ځانګړې او تخصصي زدکړې ورکول هغه عوامل دي، چې د اقتصادي ودې ترڅنګ په سازمانونو او ټولنه کې فکري تنوع رامنځته کوي.

افغانستان کې د اوسني ټينګ امنيت، سولې او آرامۍ څخه په ګټې اخيستنې پکار ده چې د هېواد په بشري ځواک باندې پانګونې ته لومړيتوب ورکړل شي د ټولنې د اقتصادي ودې لپاره د لوړو او تخنيکي زدکړو لپاره ځوان نسل ته په بهرنيو او پرمختللو هېوادونو کې د زدکړو زمينه برابره شي او اړينه ده چې د يو منظم او جامع پلان او تګلارې له مخې د هېواد راتلونکي لپاره په علمي ډګر کې کوټلي ګامونه پورته شي.

ليکوال: نصير احمد شرف
موقف: د نړيوالې پانګونې ارشد افسر
د پولي سياست لوی آمريت

مرجعونه:
۱- سحر ګل سحر، مقاله: اقتصاد څه ته وايي، کال ۲۰۲۳-۰۴-۰۲ https://wasiweh.com
۲- نصير کرګوال، مقاله: اقتصادي پرمختګ منابع او وسايل، https://tolafghan.com/articles
۳- دکتر مصطفی عمادزاده، دکتر رحمان خوش اخلاق و مسعود صادقی، مقاله: نقش سرمایه انسانی در رشد اقتصادی. مجله برنامه و بودجه، شماره ۴۹ و ۵۰.
۴- دکتر عباس منوریان: کتاب خط مشی های عمومی، صفحه (۱۶۱) سال ۱۳۹۲.
۵- رسول رنجبریان، مقاله نقش اموزش عالی در توسعه کار افرینی سال ۱۳۹۳/ http://civilica.com/coc
۶- مهدی تقوی و حسین محمدی، مقاله تاثیر سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی افغانستان، سال ۱۴۰۰/ https://afghanistan-fim.com/blog
۷- رسول رنجبریان، مقاله: نقش فناوری اطلاعات در ارتقاء بهره وری منابع انسانی در سازمان ها ۱۳۹۲)
۸- رحیم قربانی دکتر مدیریت صنعتی و مجید احمدیان کارشناسارشد مدیریت دولتی، مقاله: بررسی رابطه بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی (مورد مطالعه وزارت امور اقتصادی و دارایی r.ghorbani@gmail.com /majid90.ahmadi@yahoo.com
9- Thi Anh Nhu Nguyen; Financial Development, Human Resources, and Economic Growth in Transition Countries, Faculty of Finance-Banking, Ho Chi Minh City Open University, Ho Chi Minh City 70000, Vietnam, *Economies* 2022, *10*(6), 138; **https://doi.org/10.3390/economies10060138**
10- Elena Pelinescu; The impact of human capital on economic growth, www.elsevieer.com/locate/procedia

د پېرو پلور پر مهال د افغانۍ کارولو ته ځنګ يې ساتنې ته هم پام لرنه وکړئ چې له ټاکلي وخت څخه مخکې زړې نه شي.

د هېواد د څنغوزيو

اقتصادي ارزښت ته لنډه کتنه

سريزه:

افغانستان يو کرنيز هېواد دی او شاوخوا ۸۰ سلنه وګړي يې په کرنيزو اقتصادي فعاليتونو بوخت دي، چې د خپلو کرنيزو فعاليتونو په پايله کې بېلابېل محصولات لکه مڼې، زردآلو، انګور، انار، څنغوزي او داسې نور ترلاسه کوي، او په دې توګه يې زموږ د هېواد په بېلابېلو ولايتونو کې وګړي په کرنه بوخت کړي دي، دوی د خپلو ورځنيو اړتياوو د پوره کولو لپاره ترلاسه شوي محصولات پلوري او خپل د ژوندانه اړتياوې برې پوره کوي. د يادو محصولاتو له ډلې څخه مو په دې ليکنه کې پر څنغوزيو بحث کړی، چې په پيل کې مو د هېواد د څنغوزيو په حاصلاتو او دا چې په ټول هېواد کې څومره ځمکه د څنغوزيو ځنګلونو نيولې او په کومو ولايتونو کې ده، يوه لنډه کتنه کړې ده، او وروسته مو په تېرو دوو کلونو کې د هېواد د څنغوزيو پر حاصلاتو رڼا اچولې او دا مو هم ويلي دي چې په ۱۴۰۱ کال کې ولې د ۱۴۰۰ کال په پرتله د څنغوزيو حاصلات لږ شوي دي. وروسته مو د څنغوزيو بيه او دا چې له ۱۴۰۰ کال څخه تر اوسه پورې په څومره مقدار او ارزښت سره څنغوزي بهرنيو هېوادونو ته صادر شوي، روښانه کړي دي.

څنغوزي زموږ د هېواد د هغو کرنيزو حاصلاتو څخه شمېرل کېږي، چې

ځنګلونو يې تقريباً په ټول هېواد کې ۴۳،۷۶۵ هکتاره ځمکه نيولې ده، او د ګران هېواد په پکتيا، پکتيکا، خوست، ننګرهار، لغمان، نورستان، کاپيسا، لوګر او کابل ولايتونو کې زرغونه کړې، چې د يادو سيمو د وګړو لپاره يې د کار او عايد د ترلاسه کولو ښه زمينه برابره کړې ده. د يادونې وړ ده چې د ځنغوزيو ډېرې حاصلات زموږ د هېواد له سويل ختيځو او ختيځو ولايتونو څخه راټوليږي او دا هغه سيمې دي چې طبيعي ځنګلونه لري، چې د سيمې د وګړو لخوا په داسې شکل راټوليږي چې د موسم په رارسېدو يې د معمول سره سم ورته کارکوونکې ګماري او ځنغوزي راټولوي، او د خپل ورځني ژوند د پرمخ بېولو لپاره يې پلوري چې د يادو سيمو د اوسېدونکو لپاره يې په اقتصادي روښتيا کې د پام وړ بدلونونه رامنځته کړي دي.

د کرنې اوبو لګولو او مالدارۍ وزارت د معلوماتو پر بنسټ، د ۱۴۰۰ کال په اوږدو کې په ټول هېواد کې ۳۹،۶۵۰ مټريک ټنه د ځنغوزيو حاصلات راټول شوي وو، چې د دغو حاصلاتو ډېره برخه د سويل ختيځ زون اړوند پکتيا، پکتيکا او خوست ولايتونو څخه راټول شوي دي او يوه اندازه يې د ختيځو ولايتونو څخه راټول شوي وو. همدارنګه د ۱۴۰۱ کال په اوږدو کې د هېواد د ځنغوزيو له ځنګلونو څخه ۲۱،۸۶۶ مټريک ټنه حاصلات ترلاسه شوي دي، چې د دغو حاصلاتو ډېره اندازه هم د پکتيا، پکتيکا او خوست ولايتونو څخه ترلاسه شوي دي. له دې څخه دا څرګندېږي چې د ۱۴۰۰ لمريز کال په نسبت په ۱۴۰۱ لمريز کال کې د ځنغوزيو د حاصلاتو په مقدار کې ۱۷،۷۸۴ مټريک ټنه کموالی راغلی دی. د دې کمښت عمده لاملونه دا دي چې کله د سيمې وګړي د ځنغوزيو د راټولولو په موسم کې د حاصلاتو د راټولولو لپاره کارکوونکي وګماري، ياد راټولونکي کال لپاره يې غوټۍ له منځه ځي چې په دې سره د حاصلاتو په کچه کې هم کموالی رامنځته کېږي. همدا دې نه وي چې يو دليل چې د ځنغوزيو د حاصلاتو په کچه کې د کموالي لامل کېږي، هغه له ټاکلي وخت مخکې د حاصلاتو راټولول دي، چې ښه مثال يې تېر کال (۱۴۰۱) دی چې له وخت څخه مخکې د ۱۴۰۰ کال په اوږدو کې راټول شوي وو، چې په پايله کې يې په ۱۴۰۱ کال کې د ځنغوزيو حاصلات کم شول.

ګراف ۱: په ۱۴۰۰ او ۱۴۰۱ کال کې د ځنغوزيو حاصلات - په مېټريک ټڼ

کارکوونکي دغه حاصلات په غير فني ډول راټولوي، يعني يې له هغو وسايلو څخه چې ځنغوزي پرې بايد راټول شي نه راټوليږي، چې په دې سره د ځنغوزيو په حاصلاتو کې په راتلونکي کې کموالی رامنځته کېږي. همدارنګه ځنغوزي داسې يوه مېوه ده چې يو کال غوټۍ توليدوي او يو کال مېوه توليدوي که چېرې په ناسمه توګه راټول شي د صادراتو په برخه کې د افغانستان د سوداګرۍ او پانګونې خونې د معلوماتو په اساس بهرنيو هېوادونو ته په دريو بڼو ځنغوزي صادر شوي دي، چې د خامو ځنغوزيو، پخو ځنغوزيو او د ځنغوزيو د ماغزو څخه عبارت دي، چې دغه صادرات اروپايي،آسيايي، امريکايي هېوادونو او آسټراليا ته صادر شوي دي. د ۱۴۰۰ کال په ترڅ کې اروپايي

هېوادونو ته ۴۹،۶۴۹.۷۶ کیلو ګرامه د ځنغوزیو مغز د ۹۰۵،۱۹۰.۴۴ امریکایي ډالرو په ارزښت، او ۵۶،۲۹۶.۵۰ کیلوګرامه پاخه ځنغوزي د ۹۹۳،۵۷۲.۳۲ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال اروپايي هېوادونو ته ۱۰۵،۹۴۶.۲۶ کیلوګرامه ځنغوزي د ۱،۸۹۸،۷۶۲.۵۸ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي.آسیايي هېوادونو ته د۱۴۰۰ لمریز کال په ترڅ کې د ځنغوزیو د مغزو ۱۸۲،۱۶۹.۶۰کیلو ګرامه د۳،۵۵۸،۵۴۰.۸۷ امریکایي ډالرو په ارزښت، ۲۶۵،۹۲۷.۲۰ کیلوګرامه پاخه شوي ځنغوزي د ۴،۷۱۹،۹۰۷.۷۲ امریکایي ډالرو په ارزښت، او ۴،۶۱۵،۰۲۷.۲۵کیلوګرامه خام ځنغوزي د ۴۱،۲۳۸،۳۴۶.۱۳ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال ۵،۰۶۳،۱۲۴.۰۵ کیلوګرامه ځنغوزي د ۴۹،۵۱۶،۷۹۴.۷۳ امریکایي ډالرو په ارزښت آسیايي هېوادونو ته صادر شوي دي. همدارنګه د ۱۴۰۰ کال په اوږدو کې امریکایي هېوادونو ته د ۷،۵۲۴.۶۶ کیلوګرامه د ځنغوزیو مغز د ۱۰۳،۸۴۵.۳۵ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۵۸،۵۰۵.۲۰ کیلوګرامه پاخه شوي ځنغوزي د ۷۴۸،۴۶۹.۴۳ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال ۶۶،۰۲۹.۸۶ کیلوګرامه ځنغوزي د ۸۵۲،۳۱۴.۷۸ امریکایي ډالرو په ارزښت امریکایي هېوادونو ته صادر شوي دي.

پداسې حال کې چې د ۱۴۰۰ کال په اوږدو کې آسټرالیا ته ۳،۸۵۶ کیلوګرامه د ځنغوزیو د مغزو صادرات د ۴۰،۳۳۴.۴۰ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۱۷،۵۱۰ کیلوګرامه پاخه شوي ځنغوزي د ۱۶۴،۵۲۷.۵۰ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال ۲۱،۳۶۶کیلوګرامه ځنغوزي د ۲۰۴،۸۶۱.۹۰ امریکایي ډالرو په ارزښت آسټرالیا ته صادر شوي دي.

د ۱۴۰۱ کال په ترڅ کې اروپايي هېوادونو ته د ځنغوزیو د مغزو ۴۵،۹۹۰ کیلوګرامه د ۹۵۸،۱۱۶.۸۷ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۳۲،۷۶۶.۵۷ کیلوګرامه پاخه ځنغوزي د ۳۶۶،۴۶۴.۵۵ امریکایي ډالرو په ارزښت چې ټولټال ۷۸،۷۵۶.۵۷ کیلوګرامه ځنغوزي د ۱،۳۲۴،۵۸۱.۴۲ امریکایي ډالرو په ارزښت اروپايي هېوادونو ته صادر شوي دي.آسیايي هېوادونو ته د ۱۴۰۱ کال په اوږدو کې د ځنغوزیو د مغزو ۳۹۰،۰۴۳.۰۴ کیلوګرامه د ۵،۳۹۳،۸۶۸.۶۶ امریکایي ډالرو په ارزښت، ۲۲۹،۶۶۸.۸۰ کیلوګرامه پاخه شوي ځنغوزي د ۳،۶۶۹،۹۵۹.۵۴ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۵،۰۱۰،۸۲۴.۶۲ کیلوګرامه خام ځنغوزي د ۴۹،۵۴۷،۴۲۵.۷۰ امریکایي ډالرو په ارزښت آسیايي هېوادونو ته صادر شوي دي، چې ټولټال ۵،۶۳۰،۵۳۶.۴۶ کیلوګرامه ځنغوزي او ۵۸،۶۱۱،۲۵۳.۹۰ امریکایي ډالره کېږي. امریکایي هېوادونو ته د ۱۴۰۱ لمریز کال په اوږدو کې ۴،۰۹۹.۱۵ کیلوګرامه د ځنغوزیو د مغزو صادرات د ۸۰،۱۹۲.۹۳ امریکایي ډالرو په ارزښت،۵۶،۱۳۵.۹۷ کیلوګرامه پاخه ځنغوزي د ۶۸۱،۵۳۸.۳۲ امریکایي ډالرو په ارزښت، چې ټولټال ۶۰،۲۳۵.۱۲ کیلوګرامه ځنغوزي د ۷۶۱،۷۳۱.۲۵ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي. همدارنګه آسټرالیا ته د ۱۴۰۱ کال په اوږدو کې د ځنغوزیو د مغزو ۲،۸۸۰ کیلوګرامه د ۳۷،۹۷۶.۰۸ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۵،۲۳۶ کیلوګرامه پاخه ځنغوزي د ۵۰،۹۲۶.۱۲ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال ۸،۱۱۶ کیلوګرامه ځنغوزي چې ۸۸،۹۰۲.۲۰ امریکایي ډالره کېږي د ۱۴۰۱ ، کال په اوږدو کې بهرنیو هېوادونو ته صادر شوي دي.

همدارنګه د ۱۴۰۲ کال په ورستیو شپږو میاشتو کې د آسیايي هېوادونو ته د ۲۲۱،۵۵۶ کیلوګرامه د ځنغوزیو د مغزو صادرات د ۲،۸۸۲،۴۰۰.۳۰ امریکایي ډالرو په ارزښت،۲۸،۶۹۷ کیلوګرامه پاخه ځنغوزي د ۳۸۳،۱۲۳.۸۳ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۶۳۱،۷۳۶ کیلوګرامه خام ځنغوزي د ۶،۳۱۴،۱۲۵ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي، چې ټولټال ۸۸۱،۹۸۹ کیلوګرامه ځنغوزي د ۹،۵۷۹،۶۴۹.۱۳ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي. اروپايي

ګراف ۱: په ۱۴۰۰ او ۱۴۰۱ کال کې د خنغوزیو حاصلات - په میټریک ټن

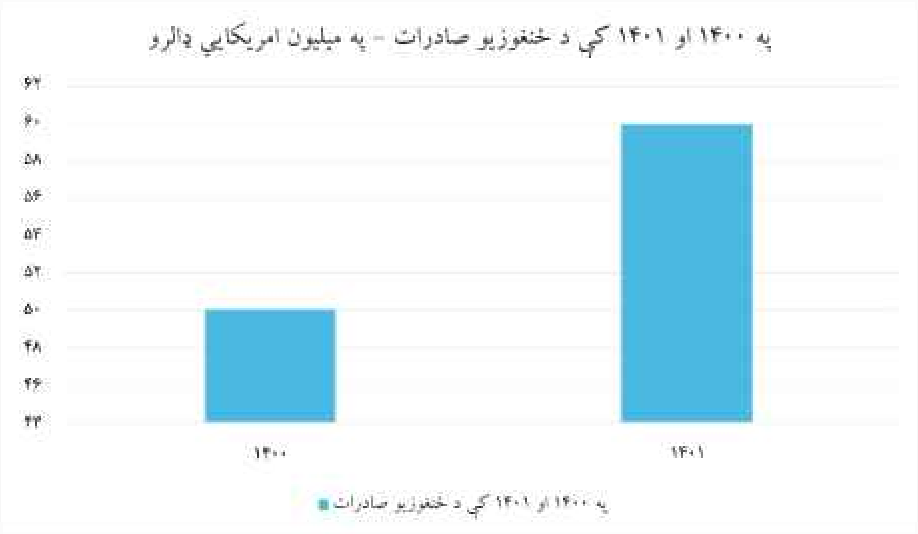

هېوادونو ته د ۱۴۰۲ کال په لومړیو شپږو میاشتو کې ټولټال ۱۵،۴۱۵.۳۴ کیلوګرامه خنغوزي د ۱،۵۵۵،۹۲۵.۱۳ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي. د امریکا متحده ایالاتو ته ۵،۹۲۲.۶۴ کیلوګرامه پاخه خنغوزي د ۸۳،۶۱۰.۱۸ امریکایي ډالرو په ارزښت او ۵۰ کیلوګرامه خام خنغوزي د ۵۵۰ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي چې ټولټال ۵،۹۷۲.۶۴ کیلوګرامه د ۸۴،۱۶۰.۱۸ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شوي دي. همدارنګه آسټرالیا ته د ۱۴۰۲ کال په لومړیو شپږو میاشتو کې ټولټال ۴،۱۹۵ کیلوګرامه پاخه خنغوزي د ۴۰،۵۷۴.۹۵ امریکایي ډالرو په ارزښت صادر شویدي.

پورته ارقامو ته په پام سره لیدل کېږي چې، د ۱۴۰۰ کال په پرتله د ۱۴۰۱ لمریز کال په اوږدو کې د خنغوزیو د صادراتو په کچه کې زیاتوالی راغلی دی، په داسې حال کې چې د ۱۴۰۲ کال په تېرو شپږو میاشتو کې د تېرو کلونو په پرتله د خنغوزیو د صادراتو په کچه کې کموالی رامنځته شوی دی. څرنګه چې د تېرو دوو کلونو په پرتله د ۱۴۰۲ کال په اوږدو کې د خنغوزیو په صادراتو کې کموالی راغلی دی، چې ستر لاملونه یې بهرنیو هېوادونو کې د خنغوزیو لپاره بازارموندنه نه کول، د هوایي دهلیزونو له لارې بهر ته د صادرولو پر مهال په هوایي ډګرونو کې د ښو معیاري سړو خونو نشتون بلل شوي دي او دا هغه عوامل دي چې په نېږدې وختونو کې یې سوداګر له ستونزو سره مخ کړي دي څکه خنغوزي مخکې له دې چې صادر شي، په هوایي ډګرونو کې خرابیږي.

له دې لیکنې دې پایلې ته رسیږو چې زموږ د ګران هېواد خنغوزي یو له هغو کرنیزو حاصلاتو څخه دي چې په وروستیو کلونو کې یې د صادراتو په کچه کې د پام وړ زیاتوالی راوستی دی. د تېرو دوو کلونو د خنغوزیو صادراتو ته په کتو سره د ۱۴۰۰ کال په اوږدو کې د څه باندې ۵۰ میلیونه امریکایي ډالرو په ارزښت خنغوزي بهرنیو هېوادونو ته صادر شوي دي، پداسې حال کې چې د ۱۴۰۱ لمریز کال په اوږدو کې د څه باندې ۶۰ میلیونه امریکایي ډالرو په ارزښت خنغوزي صادر شوي دي. همدارنګه د ۱۴۰۲ کال په تېرو شپږو میاشتو کې د څه کم ۱۲میلیونه امریکایي ډالرو په ارزښت خنغوزی بهرنیو هېوادونو ته صادر شوي دي، چې د تېرو دوو کلونو په پرتله په تېرو شپږو میاشتو کې په پرتلیز ډول، زموږ د خنغوزیو صادرات کم شوي دي. په ورته وخت کې، که چېرې د خنغوزیو لپاره بهرنیو هېوادونو کې بازارموندنه وشي او په هوایي ډګرونو کې ښې معیاري سړې خونې جوړې شي، نو د صادراتو په کچه کې به د پام وړ زیاتوالی راشي او د هېوادوالو د عاید کچه به لا زیاته شي.

لیکوال: نهضت الله ستانکزی
دنده: د سوېل ختیځ زون سیمه ایز اقتصاد پوه
د پولي سیاست لوی آمریت

سرچینې: ۱ - د کرنې اوبو لګولو او مالدارۍ وزارت / ۲ - د افغانستان د سوداګرۍ او پانګونې خونه

risk banks. Overall, their findings show that diversity of assets does not ensure improved performance and/or greater safety for banks. According to Behr, et al (2007), specialized banks had somewhat higher returns, smaller relative loan-loss buffers, and smaller shares of non-performing loans than diversified banks. According to Langrin and Roach (2008), increased diversification does not guarantee decreased risk and/or higher returns, and conventional wisdom suggests that concentration rather than diversification of bank-level loan portfolios is more consistent with achieving minimal systemic risk. Diversification, according to Inder Singh (2014), has a negative impact on banks' return on assets and does not assist them to decrease risk. Furthermore, Abbasian, et al (2016) found that increasing loan portfolio diversity increases credit risk for banks, which is independent of the effect of the ownership structure of the Iranian banks. Sebcequently, Kumanayake, et al (2019) claim that loan portfolio diversification has a negative-significant impact on commercial banks' performance in Sri Lanka, and they have suggested commercial banks, limit their diversification as much as possible to enhance their performance. Increased sectoral loan portfolio diversification affects Vietnamese banks' returns, according to Huynh and Dang (2021), however not all banks are equally affected in Vietname. Meanwile, HUYNH and DANG (2020) claim that loan portfolio diversification has significant and positive impact on non-performing loans ratio.

As it is reflected in above paragraphs, and can be considered easilly, according to the experimental studies, the results will come up finally with one of the two well-known strategies in regards to loan portfolio mangement. Since there is not any additional strategy in relation to the mentioned issue, it is required to empirically analyse the interaction of banks performance in relation to the applied strategy in a specific geographical area. Therefore, considering the results of empirical investigations, the best fitted approach may be selected for policy making, and in that case, the selected policies and any other guidliness will be in line with the actual status of the banking sector. This means that the banking sector will experience extra and continous success as a result of implementation of the best fitted policies. Therefore, the findings of this paper in coordination with the previous papers` findings, help to specify the applicability of diversified strategy according to traditional theory of portfolio management in banking sector of Afghanistan.

Note: The remaining part of this article will follow in next issues of the magazine.

Abdul Shaheer Aris, Economic Lecturer, Takhar University

Ekramuddin Rahimi, Banking Examiner, Banking Supervision Department, DAB

timated following the Ordinary Least Squares (OLS) method.

The next chapter of this paper contains the literature which is discussed briefly. The methodology and data, which include data, a diversification index, and an econometrics model, are covered in the third chapter of the study. The paper's analysis and findings are addressed in the fourth chapter, and the paper's conclusion is offered at the end.

LITERATURE REVIEW

As discussed in the introduction, there are two major viewpoints on how to manage the credit portfolio in the banking industry, and both of them are supported by empirical facts as well. Because empirical investigations do not always support one of these ideas and provide diverse results based on investigations/ findings in relation to the abovementioned strategies concerning the investment portfolio. In this part, the results of papers will be explained first which comply with traditional theory of portfolio management. Subsequently, the researchers` findings that emphasize the concentration approach of loan portfolio management will be explained.

According to Firestone and Wang (2014), loan portfolio diversification helps banks in credit risk management since diversified banks' loan loss provisions are better predictive of future net charge-offs than specialized banks in the United States. There is no link between geographical diversification and credit risk, according to Mokaya and Jagongo (2014), however, industry diversification and scale have a significant effect on commercial banks' credit risk management in Kenya. According to Foster and Bailey (2015), loan portfolio diversification enhances the banks' stability as evaluated by the Z-score index and improves revenue for Jamaican commercial banks. Ndambiri, et al (2017), investigated the impact of loan portfolio features on the rate of non-performing loans for savings and credit cooperative societies in Kirinyaga, Kenya. They suggested these organizations, diversified loan portfolios by advancing a variety of products, considering adjusting loan payback lengths appropriately, avoiding focusing too much on interest rate modifications, and maintaining a high loan-to-shareholder equity ratio. According to Mulwa (2018), credit portfolio diversification has a positive and significant impact on banks` profitability in the East African Community. Credit diversification has a substantial effect on financial distress prediction and can minimize the likelihood of borrower default by offering new types of facilities, as per Chepkori, et al (2019).

In contrast to the previous studies, Acharya, et al (2002) found that manufacturing credit diversification seeks to mitigate bank return while endogenously generating riskier loans for all 105 Italian banks in their dataset from 1993 to 1999, with the effect being greatest for high-risk banks. Additionally, sectoral loan diversification benefits high-risk banks solely, whereas geographical diversity benefits low-

and growing knowledge in specific areas, but it is unclear which way is the best. Both tactics are observed in the actual world: on one side, the banking law sets upper limits on exposure to a single borrower, which is a proponent of portfolio diversification (assumed). But from the other hand, some banks have developed expertise in specific industries in which they have a superior understanding, in the hopes of increasing risk-adjusted returns through their prior superior monitoring abilities (Behr, et al, 2007).

It is worth mentioning that the Central Bank of Afghanistan's Large Exposure Regulation (2011) mandates that commercial banks pursue a diversification strategy, and avoid concentrating their assets in specific geographic areas or sectors. According to this regulation, the concentration of credits in a single industry for foreign banks' branches in Afghanistan cannot exceed 12% of their total assets and for local commercial banks, this limitation is 40% of their tier-one capital.

The banking business in Afghanistan began in 1933 with the foundation of Bank-e- Millie Afghan and has grown steadily. The financial system was also harmed as a result of the country's political crisis, which was followed by an economic crisis; nevertheless, the banking sector has undergone considerable improvements as a result of Afghanistan's new governance structure, which was implemented in 2001. According to the Central Bank of Afghanistan's annual report (2019), the country's banking system had 12 conventional and 1 Islamic banks. Recently, as proven by the Kabul Bank bankruptcy, the amount of non-performing loans has increased in recent years, reflecting the country's inefficient banking sector practices.

Since the number of scientific researches related to Afghanistan's banking sector is limited, and the researchers were unable to find previous research on this issue related to Afghanistan, it was deemed necessary to conduct a research regarding the impact of loan portfolio management on credit risk regarding banking sector of Afghanistan.

Considering the above discussions, the impact of loan portfolio diversification on credit risk is the research problem dealt with in this paper. The main aim implies examining whether the loan portfolio diversification has a significant effect on credit risk by using the Afghanistan`s banking sector data in the period from 2007 to 2019. Therefore, the research null-hypothesis that has to be tested in this paper using time series data reads as follow: "The loan portfolio diversification does not have any significant effect on credit risk in banking sector of Afghanistan". For testing the stated null-hypothesis, it is required to calculate the diversification of loan portfolio in banking sector using diversification indexes which in this paper, the Hirschman-Herfindahl index (HHI) is used. Meanwhile, the stationarity of data has been checked using the Augmented Dicky-Fuller test and the model coefficients were es-

have weakened banks' ability of their intermediation advantages by cutting costs and information gaps. Banks have frequently responded by diversifying their sectors of investment to reduce their intermediation expenses. Moreover, intermediation theories urge diversification to increase efficiency and lower costs. Banks, on the other hand, never maintain enough cash to guarantee full liquidity due to the nature of their operations. They risk incurring runs and portfolio losses if they don't accurately track and reclaim the advances (Mulwa, 2018).

Furthermore, it is widely believed that non-performing loans and financial crises have a direct link in both developed and developing countries. Non-performing loans, according to Reinhart and Rogoff (2010), can be seen as a forerunner or indicator of the banking crisis. A bank can provide services in one specific industry, or it can broaden its loan portfolio to include all or almost all industries and geographic areas which is required based on traditional theory of portfolio management. In addition, the bank's policies on how to manage the credit portfolio have a substantial impact on the bank's credit risk, as described in financial theories (Abbasian, et al, 2016).

Banks, as the backbone of the financial system, provide a wide range of services to their customers, which are exposed to certain sets of risks, and banks frequently fail to reduce or control them. As a result, it will cause financial crisis. Among the hazards associated with financial activities, credit risk, which refers to the borrower's incapacity or unwillingness to fulfill contractual obligations, is the most crucial risk to the banks. In banking concepts, the ratio of non-performing loans to total loans (NPL ratio) is considered the credit risk indicator, and bank management is always willing to reduce it as much as feasible.

It is an important and fundamental decision of the bank`s management to choose the loan portfolio management strategy and to specify whether the diversified lending portfolio according to traditional theory is appropriate or focus on specific business which the bank is familiar with. The case for risk diversification would be simple if a loan were a liquid asset with an exogenous payment. Loans, on the other hand, cannot be exchanged in a liquid market, and the bank has control over the loan's payoff, at least on its part. Depending on a financial institution's screening and monitoring skills, the financial institution can remove or at least mitigate the information asymmetry issues associated with the loan contract, and decreasing the riskiness of the payout (Behr, et al, 2007). Further, as Barburski (2013) claims, the analysis and assessment of banks` operations is one of the important management tools which facilitates banks` management decision-making; therefore, it is important to be an analysis based on facts and figures before applying any policy or taking any decision. Moreover, it appears that there is a compromise between risk diversification

The Impact of Loan Portfolio Management on Credit Risk: Evidence from Banking Sector of Afghanistan

ABSTRACT

This article empirically examined the effects of loan portfolio diversification on commercial banks' credit risk in Afghanistan from 2007 to 2019. In this paper, the annualized data is used to run the regression model, and the least -squares method was followed; meanwhile, the Hirschman-Herfindahl index is used as a diversification index. Eventually, the estimation results in compliance with traditional theory of portfolio management representing that loan portfolio diversification has a negative-significant impact on credit risk, while the capital adequacy ratio coefficient according to the moral hazard hypothesis indicates that the amount of non-performing loans decreases when the proportion of the shareholders' capital in the total capital of the bank's increases. Therefore, commercial banks have to promote their portfolio diversification and increase the proportion of shareholders' capital in the banks` financing resources to efficiently manage their credit portfolio and reduce the credit risks associated with their loan portfolios.

INTRODUCTION

Banking activities all across the world have changed dramatically throughout the years. Financial institutions have expanded and diversified their lending portfolios as a result of financial integration and competitiveness. A healthy and productive financial system allows the economy to maximize the value it provides to its stakeholders. In financial economics, resources shift from markets with lower marginal rewards to those that have higher marginal usefulness. Therefore, the financial system strives toward efficient and frictionless financial resource circulation. The major task of the banks in an economy is providing credits, and as Hasan and Ashfaq (2021) claim that banks` loans are an important source of firms' financing in an economy. Although, the banking services are important for economic growth of a country, according to Todorovic (2013), having unrealistic picture of bank's financial condition and establishment of inadequate legal and institutional framework may lead the sector to crisis and complicate its control. Thus, it is required to empirically assess the real picture of banking sector, before implementation of any regulations or related policies.

Banks have always been thought of as a means of decreasing transaction costs and information inequities. But, technological advancements, deregulation, and financial complexity

د بانکي سکتور ملاتړ
د هیواد د پرمختګ
او هوساینې ملاتړ دی

بانک The Bank

October 2023

شماره ۱۹۵ - ربیع الاول ۱۴۴۵ - میزان ۱۴۰۲